

'Een geleend gouden oorijzer, om zich daarmee te mogen versieren...'

Van een officier in het Staatse leger en zijn gezin uit Augustinusga

1792. Den 26 Febr. is te Augustijnsnga afgekondigt de Attestatie van den Wel Edelen Gestrengen Heer J.D. van Nijmegen, als Lidmaat der Gereformeerde Christelijke Kerke, gekomen van Deventer.

1792. Den 26 Febr. is te Augustijnsnga afgekondigt de Attestatie van den Wel Edelen Gestrengen Heer (?) J.D. van Nijmegen (als Lidmaat der Gereformeerde Christelijke Kerke): gekomen van Deventer.

In vorige eeuwen woonde er een aantal hoge militairen te Augustinusga, die in dienst waren of waren geweest van de Staten Generaal der Republiek van de Verenigde Nederlanden. Eén van hen was Johan Diederik van Nimwegen, oorspronkelijk afkomstig van Venlo.

Inleiding

Johan Diederik werd gedoopt op 21 september 1741 te Venlo. Hij was het tiende en laatste kind van Andreas Everardus van Nimwegen en Hester Boskam. Evenals zijn vader en grootvader was ook Johan officier in het Staatse leger. Al op zevenjarige leeftijd was hij leerling officier (cadet) in een regiment. Het werd er dus als het ware met de paplepel ingebracht. In 1766 kreeg hij een aanstelling als vaandrig bij het eerste bataljon van het regiment Aconius. Op 16 maart 1774 trouwde Johan Diederik van Nimwegen met Henrica Luimstra, geboren in 1737 te Augustinusga als dochter van Goitsen Deddes Luimstra, procureur fiscaal te Augustinusga en Sytske Molles. Dit huwelijk bleef kinderloos. Henrica stierf in 1796 op 59-jarige leeftijd. Ook in 1774 werd Van Nimwegen bevorderd tot luitenant en in 1789 tot kapitein. Wellicht als gevolg van deze promotie werd zijn standplaats Deventer. In 1792 kreeg hij vanuit deze standplaats attestatie. Dit was een soort getuigenschrift dat de kerkenraad afgaf als bewijs van lidmaatschap en goed gedrag. Hij werd dus nu als lidmaat te Augustinusga ingeschreven. Op 1 februari 1793 verklaarde Frankrijk de oorlog aan de Republiek der Verenigde Nederlanden. Hierop volgde de Franse inval. Johan Diederik nam als kapitein deel aan de verdediging van Breda. Deze stad viel, maar werd al spoedig heroverd. In de winter van 1794/95 viel het Franse leger opnieuw de Republiek binnen onder leiding van generaal Pichegru. Van Nimwegen leverde met zijn compagnie slag bij Sas van Gent in Zeeland. Stadhouder prins Willem V vluchtte op 18 januari 1795 naar Engeland en al een dag later werd de Bataafse Republiek uitgeroepen. Hierna verzocht Johan Diederik om pensionering en dit verzoek werd ingewilligd.

Tweede huwelijk

Na het overlijden van zijn eerste vrouw trad Johan Diederik ruim een jaar later op 25 december 1797 opnieuw in het huwelijk en wel met met de jeugdige Jeltje Thomas Posthuma. De bruidgom was toen 56 jaar en de bruid had de leeftijd van 21 jaar.

Twee maanden later op 28 februari 1798 aanschouwde hun eerste kind Hester het eerste levenslicht, gevolgd door Andreas op 2 mei 1799 en Thomas op 17 juni 1804. Over Hester later in dit artikel meer. In een doopboek van de Hervormde gemeente te Augustinusga werd met betrekking tot moeder Jeltje o.a. aangetekend: "Dopeling Jeltje Posthuma, geboren 19 september 1776 in Augustinusga, gedoopt op belijdenis op 9 september 1798 in Augustinusga. Kind van niet genoemde vader en niet genoemde moeder". Hier rijst wel een vraagteken. De naam van haar vader Thomas wordt in latere bronnen wel genoemd, maar moeders naam blijft ook in haar overlijdensakte onbekend.

Verder verloop

Zoals eerder werd verteld was Johan Diederik op zijn verzoek in 1795 op 54-jarige leeftijd gepensioneerd. Dit zal verband hebben gehouden met het feit dat toen de Fransen ons land binnenvielen en de Bataafse Republiek werd uitgeroepen. Zijn pensioenuitkering bedroeg f 800,- per jaar en dat bedrag bleef gelijk tot aan zijn overlijden in 1828. Naast zijn pensioen had hij ook neveninkomsten, want zijn beroep werd in 1813, volgens gegevens in een op last van de Franse bezetters aangelegd bevolkingsregister, vermeld als revendeur, wat opkoper of tussenhandelaar betekent. Napoleon kwam in geldnood om zijn oorlogen te bekostigen en daar moest een oplossing voor worden gevonden. Ook de inwoners van Achtkarspelen dienden hun steentje bij te dragen en wel op de volgende wijze: In de herfst van 1809 werd onder vermogende ingezetenen een verplichte inzameling (quotisatie) gehouden. Deze extra aanslag was nodig om een bedrag van f 8160,- te innen wegens de mobilisatiekosten van 27 personen, welke geleverd werden vanuit Achtkarspelen, ter completering van het bataillon, dat door Friesland geformeerd moest worden. Bovendien diende ook nog te worden gezorgd voor de levering van een karreknecht. Dit was natuurlijk een formidabele bijkomende last van twee keer de normale jaarlijkse begrotingsaanslag. Tot de min of meer vermogenden werd ook Johan Diederik, gerekend, genoemd als 'J.D. van Nijmeegen', met een aanslag van f 15,-. Zeker ongeveer tien dorpsgenoten moesten veel hogere bedragen betalen, de hoogste (M. de With) was f 65,-.

Geldleningen, koop en verkoop huizen

Het lijkt erop dat het gezin Van Nimwegen zo rond 1811 moeilijk kon rondkomen. Ze hadden toen een eigen huis, nr. 35 en hierop werden in 1811 en 1814 hypotheken genomen. Via de notaris werd van "Machiël de With", Old Ontvanger, wonende te Augustinusga een bedrag van ruim f 900,- geleend en in 1814 volgde nog een lening ad f 500,- van Daniel de Block van Haersma te Buitenpost, "Old Grietman van het voormalig district Achtkarspelen". Het geldverkeer ging destijds heel anders dan heden ten dage. De te lenen bedragen werden in contanten naar het notaris-kantoor meegenomen en nadat het bedrag ter plekke was geteld, werd de notariële akte gepasseerd. Er valt dan ook in deze beide akten o.a. te lezen dat aan Johan Diederik het betreffende bedrag "door zijnen schuldeiser ten genoegen was toegeteld en verwerpende de uitvlugt van geen getelden gelde". In beide gevallen was dus hun huis als onderpand gesteld, maar in de akte van 1814 kwam daar nog bij "alle hunne geene exempte goederen".

Op 23 april 1818 werd het huis nr. 35 door Van Nimwegen verkocht voor f 2000,- aan Daniel de Block van Scheltinga te Augustinusga, gevolgd door een aankoop door Van Nimwegen van het huis nr. 105 ter plaatse, koopsom f 900,-. Het lijkt er nu op dat de geldproblemen zijn opgelost voor Johan Diederik en echtgenote, maar helaas. Drie jaren later in 1821 moest er weer geld worden geleend, want er stond nog een termijn open van de koop van het huis nr. 105. Deze keer was de kredietverstrekker Debora Adams Drielsma, weduwe van Nahman Cohen, "koopmansche", wonende te Leeuwarden, voor een bedrag van f 900,-.

Zorgwekkende tijd

Voor moeder Jeltje brak na het overlijden van haar man Johan Diederik op 6 november 1828, een tijd vol zorgen aan. Hij was 87 jaar geworden en had vanaf 1795 van zijn pensioen kunnen genieten. De pensioenuitkering kwam nu te vervallen. Zij diende een verzoek in om weduwnpensioen bij de gouverneur van Friesland, dat echter werd afgewezen. De grietman van Achtkarspelen werd gevraagd om advies en hij ondersteunde Jeltjes verzoek met het volgende te schrijven: "Dat de toekomstige voor Suppliante een zeer donker inzicht heeft en zy wel mogelyk zich genoodzaakt zal zien om de hulp der menschen af te smeken, indien niet ook haren zich ontfermen en dat op grond van deze bedenkingen ik van advies ben dat de bedroevende omstandigheden van deze weduwe eenige voorziening van hooger hand wenschelyk maken om haar voor kommer en gebrek in de toekomst te behoeden".

Tien maanden later, d.d. 12 september 1829, kwam op het grietenhuys te Buitenpost een brief binnen van de gouverneur van Friesland, waarin werd bericht dat aan J.T. Posthuma, weduwe van Kapitein van Nimwegen,

een gratificatie werd verstrekt van f 100,- en tevens werd medegeedeeld dat haar verzoek om pensioen werd afgewezen. Hierna besloot Jeltje om haar huis te verkopen. We kunnen wel aannemen dat dit uit armoede is gebeurd. Het pand werd geveild voor f 740,-. Bij de koop door Ciprianus Johannes van der Veen, procureur te Leeuwarden, trad Petrus Albert Couperus van Augustinusga op als bieder voor de koper. Bij de eerste volkstelling in 1830 werd het beroep van Jeltje Posthuma als naaister vermeld. Op deze manier zal ze hebben getracht om hiervan te leven.

Gouden oorijzer

Hester van Nimwegen bleef ongetrouwd. Er is een notariële akte bewaard gebleven, waarin is vastgelegd dat zij op 3 april 1829 voor een periode van twee maanden een gouden oorijzer leent van Jilles Ates Tjoelker, koopman te Augustinusga en neef van haar schoonzuster Jeltje Jans Tjoelker. In deze akte staat onder meer het volgende te lezen: "Hester van Nimwegen, meerderjarige Vrijster, van beroep Linnennaaster, mede te Augustinusga woonachtig, hier tegenwoordig om zich daarmee te mogen versieren: Een gouden oorijzer, gemerkt H.S., geschat ter waarde van Eenhonderd Nederlandsche guldens. En heeft de Ontleenster zich verbonden het voorgeschrevene terug te geven binnen de tyd van twee maanden, gerekend van heden af".

Vrijster was destijds een algemene aanduiding voor ongetrouwde vrouwen. Dan wordt de nieuwgierigheid geprikkeld met de vraag voor welke speciale gelegenheid wilde Hester dit oorijzer gaan dragen. Hiernaar is een onderzoek ingesteld. Na een uitgebreide speurtocht door de registers van de burgerlijke stand in Friesland (uiteraard op internet via de website van Tresoar), werd ontdekt dat op 13 mei 1829 in Smallingerland een zekere Aldert Sipkes Posthuma, oud

27 jaar, geboren te Kortehebben, in het huwelijk treedt. Zijn ouders waren Sipke Sipkes en Wytske Alderts. Deze Sipke Sipkes zou, gezien zijn geschatte leeftijd (ongeveer rond 1770), een broer van Hester haar moeder Jeltje Posthuma kunnen zijn, dus een neef van Hester. Uiteraard is ook een andere familierelatie mogelijk. Dit is slechts een veronderstelling maar een steekhoudend bewijs is dat de leenperiode van het oorijzer wel klopt met deze huwelijksdatum, die viel binnen twee maanden na 3 april 1829.

Zoals eerder werd verteld was de familie in de loop der jaren verarmd en zal Hester niet in staat zijn geweest om een gouden oorijzer te kopen. Desondanks wilde ze er toch op het bruiloftsfeest netjes opstaan en niet uit de toon vallen bij de rest van de familie. "It moast wat lykje". Dat hiervoor een speciale akte door de notaris werd opgemaakt, is op zijn zachtst gezegd merkwaardig. Uiteraard waren hier ook weer kosten aan verbonden. Hester stierf in 1870, maar in 1865 liet zij nog een testament opmaken met o.a. de volgende inhoud:

"Ik benoem tot eenige erfgename van mijne geheele nalatenschap, niets uitgezonderd, mijne nicht Johanna Diderika van Nimwegen, weduwe Eise Kammenga, naaister, wonende te Augustinusga, zulks in vollen vrijen eigendom". Deze Johanna (1822) was een dochter van haar broer Andreas. Tenslotte Moeder Jeltje Posthuma (volgens de overlijdensakte 'Postmus' stierf op 10 mei 1854 te Augustinusga. Ze werd 72 jaar. Misschien dat vader Johan Diederik van Nimwegen, van oorsprong een Limburger, rond 1774 in Augustinusga terecht is gekomen, via zijn meerdere overste Acronius, die in Buitenpost woonde.

Dit was een publicatie namens de Stichting Oud-Achtkarspelen

Dorpsbeeld van Augustinusga. Oorspronkelijk kuiperij, later timmerzaak. Aan de zijkant zit een overstek met pannen gedekt. (Tekening: Harmen van der Bij)

Twee foto's van het huis Augustinusga 105 dat eens toebehoorde aan Johan Diederik van Nimwegen en Jeltje Posthuma. In 1968 gesloopt, maar hiervoor van gemeentewege gefotografeerd. Gebouwd vermoedelijk in de tweede helft van de 18de eeuw. De muren waren gemetseld van gele baksteentjes. De twee raampjes in de linker zijgevel lijken nog authentiek, evenals de schoorstenen en het dak. Waarschijnlijk zijn de ramen in latere jaren door een verbouwing groter gemaakt. In 1980 is op de plek een nieuw huis gebouwd. Het adres is nu Sylgong 5 te Augustinusga. Evenals voor de oude woning, staan er nu ook weer linden geplant.